

Opis źródła:

Fragment wspomnień Zdzisława J. Zielińskiego, ur. 1929 r. we Lwowie (obecnie w Ukrainie), fotografa, współzałożyciela Towarzystwa Miłośników Lwowa we Wrocławiu w 1988 r. Opowiada o przesiedleniu lwowiaków w nowe granice Polski.

Miejsce wydania:

Zdzisław J. Zieliński, *Repatrianci, repatrianci*, w: *Skąd my tu? Wspomnienia repatriantów*, red. K. Tyszkowska, Wrocław 2008, s. 221-226.

Tekst źródła:

Repatrianci, repatriacja, repatriować – już same te podstawowe terminy stwarzają wiele zasadniczych różnic i nieporozumień. Bo jeżeli „patria” to ojczyzna, to jakże nazwać repatriantem człowieka z Wilna i Lwowa – przecież oni urodzili się w Polsce i przyjeżdżają o Polski? [...] Pod koniec surowej zimy, w lutym 1945 roku, dowiedzieliśmy się o konferencji jałtańskiej i jej wynikach. Mimo tak istotnego obrotu spraw oficjalnych nacisków nie było nadal, wszak byliśmy wciąż sojusznikami [...]. Zdarzały się naciski, ale nieoficjalne. „Kiedy wyjeżdżacie?” – to pytanie zadawali nam często zarówno miejscowi Ukraińcy, jak i przyjezdni Rosjanie. Po prostu czekali na nasze mieszkania... Niektórzy nie pytali i nie czekali, ale żądali i brali. Kiedy jakiś enkawudzista lub wysoko partyjny zagiął parol na wygodą *kwartirę*^[1] – nie było rady, trzeba było pakować manatki. [...] A jednak ludzie zostawali i to w niemałej liczbie. We Lwowie np. jest ich obecnie 70 000, a na całych Kresach setki tysięcy – około miliona [...] A zostawali z różnych powodów. A to, bo starych drzew się nie przesadza, a to czekali na powrót bliskich wywiezionych, a to nie chcieli zostawić domku z ogródkiem – dorobku całego pracowitego i oszczędnego życia, czy wreszcie nie chcieli zostawić grobów bliskich. [...] Przygotowania do podróży trwały. Sprzedawaliśmy meble. U żołdatów wymieniano się ruble na złote. Kupowało się też żywność na drogę, przeważnie amerykańskie konserwy. [...] Do dziś pamiętam ich smak, choć przecież niejedno się później jadło... [...] Przez całą też noc zjeżdżali się [na stację] ludzie z miasta. Grupowaliśmy się według przynależności wagonowej. Gdziekolwiek palono ogniska, pachniały zwiędłe liście, nikt prawie nie spał. [...] Następnego dnia również schodzi na czekaniu. Poznajemy skład osobowy naszego wagonu: 19 osób, w tym dwoje dzieci i pies. Bagażu jeszcze więcej... Pociąg podstawiono wreszcie przed wieczorem. [...] Kiedy pociąg wreszcie ruszył, dało się słyszeć stłumione łkania, westchnienia i okrzyki pożegnania. [...] Kończył się dzień 23 listopada 1945 roku. Ruszyliśmy na dobre w nocy, aby nad ranem być na granicy. Pociąg zwalniał, przystawał, czekał. Wówczas dzieci przy torze pytały: „Dokąd jedziecie?” – „Do Polski!” – „A skąd jedziecie?” – „Z Polski!”

Okazało się wkrótce, że mamy w wagonie ponad liczbowego pasażera, który musiał ze Lwowa wyjechać nieoficjalnie, ale za to szybko. Schowaliśmy go za wanną pełną mąki. [...] Granica! I znowu łzy, ciężkie, stłumione westchnienia. Tak jakoś spontanicznie gruchnęła pieśń: „Nie rzucim ziemi skąd nasz ród...!” Konopnickiej, tej, co to na Cmentarzu Łyczakowskim... W innych wagonach też śpiewano. Jeszcze trochę i stanęliśmy na dworcu przemyskim. Byliśmy wśród swoich – tu wszyscy mówili po polsku i to nawet z lwowskim akcentem. [...] Tu pierwsze spotkanie z funkcjonariuszami Państwowego Urzędu repatriacyjnego, czyli PUR. Jakieś formalności, jakiś chleb i czarna kawa. [...] W nocy w czasie postoju na stacji dały się

słyszeć jakieś hałasy, pijackie krzyki i łomot zamykanych drzwi. To żołnierze radzieccy nawiedzali wagony, usiłując wejść do środka pod pozorem handlu i wymiany. [...] Na szczęście nie strzelali. Siedzieliśmy w wagonie jak w zamkniętej twierdzy. Dzięki postojom do Krakowa dojechalibyśmy 27 listopada nad ranem. Powitał nas tam śnieg! [...] wrażenie robiło całe miasto. Normalny ruch, oświetlone ulice, na wystawach jak przed wojną. Z zazdrością patrzyłem na rówieśników, a szczególnie na rówieśniczki, rozśmiane, swobodne dziewczęta z teczkami i tarczami szkolnymi na rękawach. Był to przedsmak normalnego życia, normalnej nauki, normalnego jedzenia. Czy tak też będzie w dalekim, nieznanym, zniszczonym Wrocławiu...?

W Krakowie staliśmy cztery dni. W tym czasie należało się przepakować do pociągu na węższych, europejskich szynach. Nigdy nie wiedzieliśmy na pewno o długości postoju. [...] Wyczulonej uwagi wymagało ostre ruszanie lub hamowanie pociągu. Na odźwięk uderzających o siebie buforów, należało szybko cofnąć głowę z otwartych drzwi, gdyż w przeciwnym przypadku mogłoby ją zmiażdżyć. Na trasę z Krakowa do Gliwic zużyliśmy 3 dni... W Gliwicach opuszczała transport największa grupa. Cały Górny Śląsk, a szczególnie jego miasta stanowiły pierwszy etap lwowskiej fali emigracyjnej. Było tu jeszcze sporo Niemców, którzy opuszczali swoje mieszkania; wyjeżdżając zostawiali je naszym. Ale już robiło się ciasno. Powstawały też konflikty między przyjezdnymi a autochtonami. [...] Powstawały one zwykle na tle zrozumiałych różnic kulturowych i obyczajowych, pogłębionych jeszcze przez wojnę i okupanta. [...] Po wyjeździe z Gliwic przemierzaliśmy prawdziwie księżycowy krajobraz, pozostawiony przez wojnę. Całe połacie lasów zryte kraterami po wybuchach pocisków artyleryjskich. [...]

6 grudnia przywłókł się nasz transport do Brochowa, przedmieścia Wrocławia. Przez Odrę przejeżdżaliśmy wolniutko po prowizorycznym drewnianym moście, stawianym przez saperów. Chwiał się i skrzypiał niebezpiecznie. W Brochowie staliśmy znowu trzy dni. Działała tu nieźle zorganizowana kuchnia PUR-u, którą obsługiwały miejscowe Niemki. Wreszcie, w roziskrzony słońcem dzień grudniowy (8 grudnia 1945), podtoczyli nasze wagony na wrocławski dworzec. Wrocław przedstawiał się okazale i mimo widocznych zniszczeń mógł się podobać, a nawet imponować. To, co zostało i stało, miało skalę europejską. Widać było bogactwo i krasę dawnego miasta. Szczególne wrażenie na nas, przybyłych z miasta praktycznie pozbawionego rzeki, robiła Odra z jej licznymi odnogami, kanałami i mostami. [...] Ładujemy się do zupełnie pustego mieszkania na pierwszym piętrze. W trzy rodziny według wagonowych przyzwyczajzeń. W dwupokojowym mieszkaniu ośmiu osobom i tak jest luźniej niż w wagonie. Podobnie jak i tam nie ma ani prądu, ani wody, ani czynnej ubikacji. Dziurawe okna zakrywa się jakimiś derkami, a w piecach już można zapalić. Choćby deskami ze skrzyń [z rzeczami] – przecież nie będą potrzebne! Czy aby...? Niektórzy trzymali jeszcze załadowane skrzynie [z rzeczami] wiele długich miesięcy. Na wszelki wypadek...

Słowniczek pojęć:

Repatriacja – powrót do kraju obywateli danego państwa, którzy opuścili je w nadzwyczajnych, najczęściej wojennych okolicznościach.

Przesiedlenie – zorganizowane przemieszczenie ludności, najczęściej dobrowolne, ale w niektórych wypadkach także przeprowadzane w warunkach przymusu sytuacyjnego (zagrożenia, które wpływa na podjęcie decyzji o wyjeździe), połączone z osiedleniem.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. W jakim położeniu znaleźli się Polacy po zajęciu miasta przez wojska radzieckie?
2. Jak Polacy przygotowywali się do wyjazdu?
3. Jak przebiegała podróż na zachód?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Jak autor odbiera terminy: repatriacja, repatriować?
2. Jaki był stosunek Polaków do przesiedlenia na zachód?

Literatura pomocnicza (wyłącznie w formie linków do baz i stron internetowych):

https://rcin.org.pl/Content/113600/WA308_141968_P714_Gdy-dom-nie-jest-dom_I.pdf

<https://www.polityka.pl/pomocnikhistoryczny/1674782,1,jak-odbywalo-sie-przesiedlenie-ludnosci-polskiej.read>

<http://archiwumkresowe.pl/repatriacja-z-kresow-wschodnich-na-kresy-zachodnie/>

<http://www.transodra-online.net/pl/node/1409>

<https://wielkahistoria.pl/wysiedlenie-polakow-ze-lwowa-w-1946-roku-sowieci-nie-mieli-zadnej-litosci/>

Najważniejsze cezury:

Po narzuceniu przez Stalina polskim komunistom tworzącym Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (quasi rząd) nowej granicy wschodniej opartej o rzekę Bug doszło do podpisania umów o wzajemnych przesiedleniach ludności polskiej i żydowskiej na zachód a litewskiej, białoruskiej i ukraińskiej na wschód (9-11.09.1944). Do końca 1946 r. ziemie włączone do ZSRR (przez Polaków nazywane Kresami Wschodnimi) opuściło w sposób zorganizowany ok. 1,3 mln osób (w tym ok. 800 tys. z ziem wcielonych do radzieckiej Ukrainy). Większość z nich osiedlono na ziemiach zachodnich i północnych, włączonych do Polski w 1945 r.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Małgorzata Ruchniewicz

---

[1] Mieszkanie.

